

ถึงสังฆทานและจีวร : ต้นทุนจมทางความเชื่อเชิงพุทธพาณิชย์

OFFERINGS BUCKET AND YELLOW ROBE: SUNK COST ACCORDING TO COMMERCIAL BUDDHIST BELIEF

พระคมสัน เจริญวงศ์^{1*} ภัทรพล ใจเย็น² เอนก ไยอินทร์³

Phra Komsan Jalearnwong¹ Phatraphol Jaiyen² Anek Yai-In³

^{1,2,3} คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,2,3} Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ มุ่งศึกษาและนำเสนอประเด็นพฤติกรรมทางสังคม ความเชื่อมโยงระหว่างพระพุทธศาสนา และเศรษฐศาสตร์ รูปแบบพุทธพาณิชย์ที่สะท้อนภาพธุรกิจเชิงพาณิชย์ที่แฝงตัวอยู่ในความเชื่อทางศาสนา โดยนำเสนอความเชื่อที่เป็นเส้นบาง ๆ กับความศรัทธาผสมผสานกับความต้องการสูงสุดของปุถุชนชาวพุทธทั่วไปที่ยังเข้าไม่ถึงแก่นแท้พระพุทธศาสนา หรือที่ทางพระเรียกว่าเข้าถึงแค่ขั้นกระพี้ นั่นก็คือคำว่า “บุญ” การพลอยยินดี มุทิตาสักการะ มีจิตผ่องใสบันเทิง การให้ทาน รักษาศีล ภาวนา และปฏิบัติธรรม เป็นต้น อะไรก็ตามที่ทำให้จิตใจมีความสุข เบิกบานใจ ไม่เศร้าหมอง ในทางพระพุทธศาสนาล้วนเป็นบุญทั้งสิ้น แต่จากความเชื่อและการปลูกฝังค่านิยมของคนไทยที่ปฏิบัติตามกันมา จะมีความเชื่อว่า “บุญ” เกิดจากการให้ เกิดจากการบริจาค และเกิดจากการถวายทาน ในสังคมไทยส่วนมากจึงมีการรับบริจาคช่วยเหลือหรือก่อสร้างปฏิมากรรมวิจิตรศิลป์ขนาดใหญ่ในศาสนสถานอยู่บ่อยครั้ง ในขณะที่เดียวกันก็เป็นช่องทางของกลุ่มธุรกิจพาณิชย์ได้ออกแบบธุรกิจแฝงในศาสนา หรือคนทั่วไปเรียกว่า “พุทธพาณิชย์” เปิดช่องทางการขายสินค้าบุญ แต่เป็นสินค้าประเภทต้นทุนจม (Sunk Cost) ไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์หรือบริโภค-อุปโภคให้พระสงฆ์หรือสาธุชนได้ใช้ได้อีก เช่น ผลไม้ถนอมในถังสังฆทาน ผ้าไตรจีวร เป็นต้น ซึ่งหากจะกล่าวแบบคนบ้าน ๆ เรียกว่า “หาประโยชน์ได้น้อยมาก” ถือว่าเป็นสินค้าที่ด้อยคุณภาพ นำไปใช้ก็ไม่คุ้มกับความเสียหายที่จะเกิดขึ้นกับสุขภาพ

คำสำคัญ: ต้นทุนจม, พุทธพาณิชย์, สังฆทาน, ความเชื่อ

* E-mail address: sanpkk@hotmail.com ¹ phatraphol1@hotmail.com ² anek_2524@hotmail.com ³

ABSTRACT

This academic article focuses on study and present the social behaviour issue, the connection between Buddhism and Buddhist Economics in the model of Commercial Buddhist that reflect on Commercial Business that mixes with the religious belief by presenting the belief and faith mixes with maximum demand of general Buddhists which they do not understand the Core Buddhism or the monks call it as the surface that is the word of “Merit Making”, Gladfulness, Sympathy, Cheerful mind, Charity, Precepts Observance, Meditation and practice the Dhamma etc. However, it makes the happy , cheerful and not impure mind, in Buddhism , it is called as the Merit Making but the belief and value cultivation of Thai people behave like that, the people believe that as “Merit Making”, begins from giving , charity and offerings. In the majority of Thai society will receive the charity or big construction of sculptures and fine arts in the many religious places. While, it is the gap of commercial business or group will design the business model in the religion or the general people call it as “Commercial Buddhist” which open the channel to sell the merit goods but it is the type of goods as the Sunk Cost that cannot use the benefit (advantage) or consumption for the monks and general people such as offerings products, Yellow Robes etc. that if mentions like the general people or village men are called as “minimum advantage or minimum benefit”. It is called as the inferior goods that cannot use it worthily and high risk for the health.

Keywords: Sunk Cost, Commercial Buddhist, Offerings, Belief

บทนำ

ความเชื่อเรื่องบุญ-บาปเป็นสิ่งที่อยู่คู่กันกับสังคมไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยมีพระพุทธศาสนาเป็นรากฐานของความเชื่อ เช่น เชื่อในเรื่องบุญ-บาป กล่าวคือ บุญ คือ การทำความดี และ บาป คือ การทำความชั่ว/ทำเลว เชื่อเรื่องสวรรค์-นรก ทำความดีเมื่อตายไปแล้วย่อมไปเกิดในสวรรค์ ทำความชั่วเมื่อตายไปแล้วจะถูกนำไปลงโทษในนรก เชื่อกฎแห่งกรรมและเชื่อในหลักพุทธธรรม ทำดี ละเว้นความชั่ว ทำจิตใจให้บริสุทธิ์ เป็นต้น ความเชื่อในสังคมไทยมีการผสมผสานระหว่างพระพุทธศาสนาและความเชื่อดั้งเดิมของกลุ่มชนชาติพันธุ์นั้น ๆ ทำให้ความเชื่อเรื่องบาป-บุญมีความหลากหลายคติความเชื่อ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (2546) ได้ให้ความหมายและอธิบายขยายความเกี่ยวกับคำว่า “ศรัทธา” ไว้ดังนี้

ศรัทธา หมายถึง ความเชื่อ ซึ่งความเชื่อนี้ไม่ใช่เรื่องงมงาย ศรัทธาจะต้องประกอบไปด้วยปัญญาหรือเหตุผล มีทั้งหมด 4 ประการ ได้แก่

1. กัมมสัทธา คือ เชื่อกรรม เชื่อกฎแห่งกรรม เชื่อว่ากรรมมีอยู่จริง คือ เชื่อว่าเมื่อทำอะไรโดยมีเจตนา คือ จงใจทำทั้งรู้ ย่อมเป็นกรรม คือ เป็นความชั่วความดีมีขึ้นในตนเป็นเหตุปัจจัยก่อให้เกิดผลดีผลร้ายสืบเนื่องต่อไป การกระทำไม่ว่างเปล่าและเชื่อว่าผลที่ต้องการจะสำเร็จได้ด้วยการกระทำ มิใช่ด้วยอำนาจอนหรืออนาคยโชค เป็นต้น

2. วิปากสัทธา คือ เชื่อผลของกรรม เชื่อว่าผลของกรรมมีจริง เชื่อว่ากรรมที่ทำแล้วย่อมมีผล และผลต้องมีเหตุผลดีเกิดจากกรรมดี ผลชั่วเกิดจากกรรมชั่ว

3. กัมมัสสกตาสัทธา คือ เชื่อว่าสัตว์มีกรรมเป็นของตน เชื่อว่าแต่ละคนเป็นของเจ้าของ จะต้องรับผิดชอบเสวยวิบาก เป็นไปตามกรรมของตน

4. ตถาคตโพธิสัทธา คือ เชื่อว่าพระพุทธเจ้าตรัสรู้จริง มั่นใจในองค์พระตถาคตว่าเป็นพระสัมมาสัมพุทธะ ทรงพระคุณทั้ง 9 ประการ ตรัสรู้ธรรม บัญญัติวินัยไว้ด้วยดี ทรงเป็นผู้นำทางที่แสดงให้เห็นว่า มนุษย์คือเราทุกคนนี้ หากฝึกตนด้วยดี ก็สามารถเข้าถึงภูมิธรรมสูงสุด บริสุทธิ์หลุดพ้นได้ ดังที่พระองค์ได้ทรงบำเพ็ญไว้เป็นแบบอย่าง

นอกจากนั้นคนไทยที่นับถือพระพุทธศาสนายังเชื่อว่ามิโลกหลังความตาย ภายมนุษย์ประกอบไปด้วย 2 ส่วน คือ ภายละเอียดและภายหยาบ กล่าวคือ ภายละเอียด คือ จิต เป็นรูปร่างที่เป็นวิญญาณ ส่วนภายหยาบ คือ รูปร่างทั่วไปที่มองเห็นด้วยตาเปล่าและสัมผัสได้เมื่อกายหยาบได้ดับสิ้นไปจากโลกใบนี้แล้ว จิตจะวนเวียนเป็นวัฏจักร เกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นวัฏสงสารไม่มีที่สิ้นสุด จะหลุดพ้นจากวัฏสงสารนี้มีเพียงการสั่งสมบุญให้ถึงพร้อมในช่วงที่มีชีวิตให้มาก ๆ เท่านั้น การสั่งสมบุญจะนำไปบุคคลคนนั้นไปสู่ภพภูมิที่ดี(รุ่งฤดี บุชย์ชยานนท์ และ สุชาติ บุชย์ชยานนท์, 2561) ซึ่งการสั่งสมบุญมีทั้งการกระทำด้วยตนเองในขณะมีชีวิต และผู้อื่นอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลไปให้หลังความตาย จากความเชื่อนี้ทำให้เกิดพิธีกรรมมากมายในการสร้างบุญ สั่งสมบุญ เป็นเสบียงบุญ เพื่อเสริมแรงบุญหวังให้เดินทางไปในภพภูมิที่ดีหลังความตาย ปัจจุบันนี้การทำบุญมีหลายรูปแบบ แต่ยังคงคติความเชื่อเดิม คือ ต้องถวายให้พระสงฆ์หรือนักบวชเท่านั้นจึงจะได้บุญมหาศาล อาทิ การถวายปัจจัยแด่พระสงฆ์ การถวายของใช้หรือเครื่องสังฆทาน การถวายเครื่องอัฐบริขารที่จำเป็น การถวายยารักษาโรค เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม การทำบุญหรือการสั่งสมบุญเพื่อเป็นสะพานข้ามวัฏสงสาร ไปสู่ภพภูมิที่ดี ได้อยู่บนสวรรค์ชั้นสูงสุด ไม่ต้องเวียนว่ายตายเกิดตามความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ค่านิยมและการกระทำตาม ๆ กันมาด้วยการถวายสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ แด่พระสงฆ์ เช่น ถังสังฆทาน ผ้าไตรจีวร เป็นต้น ของใช้เหล่านี้ได้กลายเป็นการสั่งสมปรโยชน์ คือ เครื่องผูกพันหรือห่วงเหนี่ยวเป็นเหตุให้ใจพะวักพะวนห่วงกังวล ซึ่งหากมองในมุมมองเศรษฐศาสตร์จะเห็นได้ว่า ถังสังฆทานก็ดี ผ้าไตรจีวรก็ดี ที่พุทธศาสนิกชนได้ถวายแด่พระสงฆ์นั้นล้วนเป็นต้นทุนจม (Sunk Cost) เพราะสิ่งของเหล่านี้กลายเป็นการกักตุน เป็นของเหลือหมดอายุ ไม่สามารถนำมาใช้บริโภค-อุปโภคได้ หรือหากได้ก็ได้ประโยชน์แค่นิดเดียว ดังนั้น บทความนี้จึงมุ่งที่จะศึกษาและนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับความเชื่อเกี่ยวกับการถวายสังฆทานและจีวร เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงการกักตุนสินค้าโดยไม่สามารถนำไปต่อยอดหรือใช้ประโยชน์อื่นได้ หรือหากนำไปใช้ก็ใช้ประโยชน์ได้น้อยมาก ซึ่งในที่นี้เราเรียกว่า “ต้นทุนจม” (Sunk Cost)

ความเชื่อและประเพณีการให้ทาน

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2538) ได้ให้ความหมายคำว่า “ความเชื่อ” (Belief) หมายถึง เห็นตามด้วย มั่นใจ ไว้วางใจ นับถือ

ธวัช ภูมโนทก (2528) ได้กล่าวถึงความเชื่อไว้ว่า ความเชื่อ คือ การยอมรับอันเกิดอยู่ในจิตสำนึกของมนุษย์ ต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติ ที่เป็นผลดีหรือผลร้ายต่อมนุษย์นั้น ๆ หรือสังคมมนุษย์นั้น ๆ แม้ว่าพลังอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านั้น ไม่สามารถที่จะพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริง แต่มนุษย์ในสังคมหนึ่งยอมรับและให้ความเคารพเกรงกลัวสิ่งเหล่านี้ เรียกว่า “ความเชื่อ” ฉะนั้นความเชื่อจึงมีขอบเขตกว้างขวางมาก ไม่เพียงแต่จะหมายถึงความเชื่อในดวงวิญญาณทั้งหลาย ภูตผี คาถาอาคม โชคลาง ไสยเวทต่าง ๆ ยังรวมไปถึงปรากฏการณ์ธรรมชาติที่มนุษย์ยอมรับนับถือ เช่น ต้นไม้ (ต้นโพธิ์ ต้นไทร) ป่าเขา เป็นต้น

สุรพงษ์ ลือทองจักร (2552) ได้ให้ความหมายของความเชื่อไว้ว่า “ความเชื่อ” หมายถึง การยอมรับต่าง ๆ ว่ามีอยู่จริง และมีอำนาจที่จะบันดาลให้เกิดผลดีหรือผลร้ายต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ ถึงแม้ว่าสิ่งนั้นจะไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริงด้วยเหตุผล แต่เป็นที่ยอมรับกันในกลุ่มชนหรือสังคม

ฉะนั้นจึงพอสรุปได้ว่า ความเชื่อ หมายถึง การยอมรับนับถือโดยสนิทใจ ปฏิบัติและทำตามโดยไม่มีข้อแม้หรือข้อคำถามใด ๆ ไม่มีข้อสงสัย เป็นภาวะที่พร้อมทำตามและถ่ายทอดสืบต่อกันไปเรื่อย ๆ จากรุ่นสู่รุ่น มีจิตใจแน่วแน่ มั่นใจ โดยไม่ต้องทำการพิสูจน์หรือค้นหาความจริงใด ๆ

คำว่า “ประเพณี” (Tradition) มีผู้รู้และนักวิชาการได้อธิบายและให้ความหมายไว้หลากหลาย ดังนี้

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2549) ได้ให้ความหมายของประเพณีไว้ว่า “ประเพณี” หมายถึง ขนบธรรมเนียม แบบแผน

สุพัตรา สุภาพ (2522) ได้อธิบายความหมายของประเพณีไว้ว่า “ประเพณี” หมายถึง แบบความเชื่อ ความคิด การกระทำ ค่านิยม ทศนคติ ศีลธรรม จารีต ระเบียบแบบแผน และวิธีการกระทำต่าง ๆ ตลอดจนจนถึงการประกอบพิธีกรรมในโอกาสต่าง ๆ ที่กระทำกันมาตั้งแต่อดีต ลักษณะสำคัญของประเพณีเป็นสิ่งที่ปฏิบัติเชื่อถือกันมานานจนกลายเป็นความคิดหรือการกระทำที่ได้สืบทอดกันมาและมีอิทธิพลถึงปัจจุบัน

บุษกร ประวะโย (2550) ได้ให้ความหมายของประเพณีไว้ว่า “ประเพณี” หมายถึง ความประพฤติของคนในสังคม เช่น ค่านิยม ความเชื่อ ศีลธรรม จารีต ที่ถือเป็นแบบแผนอย่างเดียวกันและปฏิบัติสืบต่อกันมาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

ฉะนั้นจึงพอสรุปได้ว่า “ประเพณี” หมายถึง กิจกรรมที่ปฏิบัติสืบต่อกันมามีเอกลักษณ์ที่เป็นเฉพาะและมีความสำคัญต่อสังคม สะท้อนถึงอิทธิพลความสวยงามทางวัฒนธรรมและการดำรงอยู่ของคนในสังคมนั้น มีความผสมผสานระหว่างศาสนาและสังคม กลายเป็นความเชื่อและปฏิบัติต่อกันด้วยความสุขและจิตใจอันบริสุทธิ์ เช่น การแต่งกาย เทศกาล วัฒนธรรม ภาษา ศิลปกรรม และความเชื่อ เป็นต้น

“ประเพณีการให้ทาน” คือ กิจกรรมหรือวัฒนธรรมที่มีการเสียสละ แบ่งปัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ โดยให้ด้วยจิตใจที่ดีงาม สงเคราะห์บุคคลที่ตกทุกข์ได้ยาก เสียสละให้ผู้อื่นได้มีความสุข คือ สุขทั้งกายและสุขทั้งใจ การให้ทานด้วยสิ่งของที่คนไทยนิยมทำกัน ได้แก่ อาหาร น้ำ เครื่องนุ่งห่ม ยานพาหนะ ดอกไม้และพวงมาลัย ของหอม (ธูปเทียน) เครื่องอุปโภค (สบู่ ครีมนวดผม) ยาสระผม) ที่นอน ที่อยู่อาศัย และประทีป (ไฟหรือไฟฟ้า) คนไทยเชื่อว่าทานเป็นบุญอย่างหนึ่ง เรียกว่า “ทานมัย” คือ บุญเกิดจากการให้ทานเพราะการให้ทานถือเป็นการคลายความตระหนี่ ละความเห็นแก่ตัวและความโลภในจิตใจ ทำให้เกิดสว่าง สะอาดภายในจิตใจ ซึ่งในคัมภีร์พระไตรปิฎก (พระไตรปิฎกภาษาไทย 20/142/120) ได้อธิบายประเภทของทานไว้ 4 ประเภท ได้แก่

1. อามิสทาน คือ ให้สิ่งของเป็นทาน
2. ธรรมทาน คือ ให้ธรรมะเป็นทาน เช่น ให้สติ ให้กำลังใจ และสอนคุณธรรม
3. วิद्याทาน คือ ให้ความรู้เป็นทาน
4. อภัยทาน คือ ให้อภัยไม่ถือโทษโกรธเคืองเป็นทาน

ภาพที่ 1 ความสุขเกิดจากการให้

ที่มา: มูลนิธิยุวพัฒน์, <https://www.yuvabadhanafoundation.org/th>

การให้ทาน การช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เกื้อกูลซึ่งกันและกันในสังคมไทยเป็นเรื่องที่ทุกคนให้ความสำคัญและปฏิบัติต่อกันเป็นอย่างดี ไม่ว่าจะนับถือศาสนาที่แตกต่างกัน มีความคิดทางการเมืองที่แตกต่างกัน หรือมีแนวคิดและความเชื่อที่แตกต่างกัน คนไทยก็ยังมี ความเอื้อเฟื้อให้การช่วยเหลือเสียสละสิ่งของ เงินทุน และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ช่วยกันและกันตลอดมา เช่น การช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วม ไฟไหม้ ภัยแล้ง เด็กหรือเยาวชนด้อยโอกาส คนพิการหรือผู้ด้อยโอกาสทางสังคม เป็นต้น เมื่อใดก็ตามที่มีการระดมทุนเพื่อช่วยเหลือสังคมดังกล่าว คนไทยจะช่วยเหลือกันเต็มที่ตามกำลังที่ตนเองจะช่วยเหลือได้ หรือที่ได้ยินบ่อย ๆ คือ “ช่วยเหลือตามกำลังศรัทธา” นั้นแสดงให้เห็นว่า ความสุขเกิดจากการเป็นผู้ให้ เมื่อมีโอกาสหรือมีกำลังก็ควรให้คนอื่นก่อน เมื่อตกยากหรือประสบภัยผู้อื่นก็จะช่วยเราตอบแทน ซึ่งสอดคล้องกับความเชื่อที่คนไทยเชื่อกันว่า “ทำดียอมได้ดี, เจอคนทำดีควรทำดีตอบ, ผู้ให้ยอมเป็นที่รัก”

การถวายสังฆทานและจีวร

การถวายสังฆทานมีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลโดยมีพระนางปชาบดีโคตมี ต้องการถวายผ้าสาฎก (ผ้าจีวร) แก่พระพุทเจ้า แม้พระนางจะกราบทูลถวายผ้าจีวรถึง 3 ครั้ง ก็ตาม แต่พระพุทองค์ก็ทรงปฏิเสธและแนะนำให้ถวายแก่สงฆ์ ถึงกระนั้นก็ตามพระพุทเจ้าก็ไม่ได้ทรงสรรเสริญว่า ปาฏิปุคคคลิกทานมีอานิสงส์มากกว่าการถวายสังฆทาน ดังพุทพจน์ที่ตรัสไว้กับพระอานนทว่า

“ดูกรอานนท ก็ในอนาคตกาล จักมีแต่เหล่าภิกษุโคตรภู มีผ้ากาสาวะพันคอ เป็นคนทุศีล มีธรรมลามก คนทั้งหลายจักถวายทานเฉพาะพระสงฆ์ได้ในเหล่าภิกษุทุศีลนั้น ดูกรอานนท ทักษิณาที่ถึงแล้วในสงฆ์แม้ในเวลานั้นราก็กล่าวว่ามีผลนับไม่ได้ ประมาดไม่ได้ แต่วราไม่กล่าวปาฏิปุคคคลิกทานว่ามีผลมากกว่าทักษิณาที่ถึงแล้วในสงฆ์โดยปริยายไร ๆ เลย ฯ” (พระไตรปิฎกภาษาไทย 14/380/429-430)

จากการถวายผ้าสาฎก (ผ้าจีวร) ของพระนางปชาบดีโคตมีแก่พระพุทเจ้าในครั้งพุทธกาลชาวพุทในยุคต่อมาจึงนำมาเป็นต้นแบบในการถวายผ้าจีวร ถวายสังฆทาน และถวายของใช้ต่าง ๆ แก่พระสงฆ์ตามยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไปตามความเหมาะสม ในขณะเดียวกันพุทศาสนิกชนในสังคมไทยอีกส่วนหนึ่งก็มีความเชื่อว่าการทำบุญด้วยการถวายสังฆทานกับพระสงฆ์จะได้อานิสงส์มาก เพราะพระพุทเจ้าแนะนำให้ถวายทานแก่สงฆ์โดยไม่ได้ศึกษาหรือพิจารณาพุทพจน์ที่ตรัสกับพ่ออานนทเพิ่มเติมให้แจ่มแจ้ง จึงติดและเชื่อตามกันมาจากการบอกปากต่อปาก ทำตามกันมาจนกลายเป็นวัฒนธรรม ประเพณี จารีต ที่ชาวพุทเมืองไทยต้องทำตามและหากไม่ทำจะถือว่าผิด การทำบุญทำทานของคนไทยส่วนใหญ่จึงทำตามความเชื่อดั้งเดิมที่ทำตามกันมาโดยคนรุ่นหลังก็ไม่ได้ตั้งคำถาม เชื่อว่าดี เชื่อว่าถูกต้อง เชื่อว่าเกิดความซึ้ง เชื่อว่าจะได้บุญ เชื่อว่าคนตายจะได้รับบุญที่อุทิศให้ เป็นต้น การถวายทานของคนไทยจึงถูกหลอกให้ทำ การพูดหวานล่อม การบรรยายเรื่องบุญ-บาป นรก-สวรรค์ ทำบุญถวายทานแล้วจะได้บุญขึ้นสวรรค์ โดยมีพระสงฆ์ที่มีหัวการค้าเชิงพาณิชย์เป็นผู้ออกแบบกิจกรรม รูปแบบการทำบุญตามความต้องการของพุทศาสนิกชน ผู้ถวายสังฆทานต้องการแบบใด เช่น พิธีกรรมยิ่งใหญ่ มีเจ้าพิธี มีผู้คนมาร่วมงานจำนวนมาก หรือ กิฟต์ช้อปปิ้งน่ารักสวย ๆ สำหรับวัยรุ่นหรือ สังฆทานสำเร็จรูป หรือ สแกนคิวอาร์โค้ดโอนทำบุญแบบง่าย ๆ เข้าบัญชีพระสงฆ์หรือบัญชีวัด เป็นต้น รูปแบบทำบุญทั้งหมดทั้งหมดที่เกิดขึ้นล้วนเป็นการตอบสนองความต้องการ (Need) ของชาวพุทในสังคมไทย โดยการเปิดช่องจากความเชื่อเรื่องการทำบุญถวายสังฆทานจะได้บุญและอานิสงส์ใหญ่นั้นเอง ซึ่งในสมัยพุทธกาลพระพุทองค์ได้ทรงกล่าวตำหนิพระปิณฑโละภริทวาชะ ท่ามกลางที่ประชุมด้วยคำแรง ๆ ว่า

“โมฆบุรุษ (บุรุษเปล่า) ไม่สมควรเลยที่เธอแสดงอิทธิฤทธิ์ เพื่อแลกบาตรใบเดียว การกระทำของเธอไม่ต่างกับนางนครโสภณิเปิดเผยอวัยวะของตนเพื่อแลกเงินและทอง”(พระไตรปิฎกภาษาไทย 17/36/244)

หากมองไปที่ความหมายที่แท้จริงของการถวายสังฆทานจะเห็นว่าสังฆทานคือสิ่งที่จำเป็นและใช้ได้จริงสำหรับพระสงฆ์ เมื่อพระสงฆ์ไม่ใช้แล้วก็สามารถมอบให้ผู้อื่นไปใช้เพื่อเกิดประโยชน์สูงสุด ไม่เป็นของเน่าเสีย ไม่เป็นขยะที่หมดอายุ ซึ่งในที่สุดแล้วสังฆทานสำเร็จรูปในปัจจุบันก็คือของที่หมดอายุไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์เพื่อจุลเจื้อซึ่งประโยชน์ต่อมนุษย์เพื่อนร่วมโลกด้วยกันได้ หากนำไปบริจาคให้ผู้อื่นที่ขาดแคลนสิ่งของก็กลัวจะเกิดโทษมากกว่าเกิดประโยชน์ ชูศรี ทิศภาค (2565) ได้อธิบายและให้ความหมายเกี่ยวกับสังฆทานที่เรียกว่า “ไทยธรรม หรือ ไทยทาน” หมายถึง ปัจจัยสี่ที่ไม่ขัดต่อสมณะภาวะ ซึ่งมีหลักในการใช้พิจารณา จำนวน 5 ข้อ ได้แก่

1. สมควรไหม ?
  2. ขัดต่อพระวินัยไหม ?
  3. พระสงฆ์จำเป็นต้องใช้ไหม ?
  4. มีคุณภาพดีไหม ?
  5. เอื้อต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ไหม ?
- เครื่องสังฆทานจะประกอบไปด้วยทานวัตถุ 10 ประการ ได้แก่
1. ภัตตาหาร อาหารคาว-หวานต่าง ๆ
  2. น้ำ รวมทั้งเครื่องดื่มอันควรแก่สมณบริโภค
  3. ผ้า เครื่องนุ่งห่ม
  4. ยานพาหนะ อุปกรณ์อำนวยความสะดวกในการเดินทาง รวมถึงปัจจัยค่าโดยสาร

5. มาลัยและดอกไม้ เครื่องบูชาชนิดต่าง ๆ
6. ของหอม หรือ รูปเทียนบูชาพระ
7. เครื่องอุปโภค หรือเครื่องสุขภัณฑ์สำหรับชำระร่างกาย เช่น สบู่ เป็นต้น
8. ที่นอนอันควรแก่สมณะ
9. ที่อยู่อาศัยหรือกุฏิ เสนาสนะ เครื่องสำหรับเสนาสนะ เช่น เตียง ตู้ โต๊ะ เก้าอี้ เป็นต้น
10. เครื่องส่องสว่าง เช่น ตะเกียง หลอดไฟฟ้า ไฟฉาย เป็นต้น

ภาพที่ 2 การถวายผ้าบังสุกุลจีวรกับความเชื่อหลังความตาย

ต้นทุนจมผลิตภัณฑ์ความเชื่อทางศาสนา

ในทางเศรษฐศาสตร์คำว่า “ต้นทุนจม” หรือศัพท์ภาษาอังกฤษเรียกว่า “Sunk Cost” หมายถึง ต้นทุนที่ใช้จ่ายไปแล้วในอดีต เป็นต้นทุนที่เกิดขึ้นแล้ว แต่ปัจจุบันต้นทุนที่เสียไป ไม่สามารถทำให้เกิดกำไรได้ ต้องใช้ระยะเวลาจึงจะมีกำไร (ชวินทร์ สีนะบรรจง, 2554) หรือหากแย่ไปกว่านั้น คือ ไม่สามารถทำกำไรได้เลยจากต้นทุนที่จ่ายไป ซึ่งต้นทุนจมอาจเป็นได้ทั้งต้นทุนในรูปตัวเงินหรือไม่ใช้ตัวเงินก็ได้ โดยปกติแล้วต้นทุนจม (Sunk Cost) เกิดจากปัจจัย 3 ประการ ได้แก่

1. ต้นทุนจมเกิดจากค่าใช้จ่ายที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่น การซื้อเครื่องจักร การก่อสร้าง หรือต้นทุนการผลิตสินค้าเพื่อขาย ฯลฯ ซึ่งแน่นอนว่าการลงทุนต้องมีค่าใช้จ่ายเสมอ ต้นทุนจมจะถูกใช้จ่ายไปกับการซื้อเครื่องจักร สร้างโรงงาน ฯลฯ และต้นทุนก็ต้องนำมาคิดคำนวณรวมกับการซื้อเครื่องจักรหรือสร้างโรงงานไปเท่าไร ต้องใช้ระยะเวลาเท่าไรถึงจะคืนทุนได้ ยิ่งใช้ระยะเวลานั้นมากเท่าไรก็ยิ่งดี แต่ถ้าหากใช้ระยะเวลานานจะส่งผลเสียให้กับผู้ลงทุนมากยิ่งขึ้น

2. ต้นทุนจมเกิดจากความผิดพลาดในการประมาณการ เช่น ในกรณีที่เป็ต้นทุนจมซึ่งถูกใช้จ่ายไปกับการผลิตสินค้า หากผลิตสินค้าล่าช้า เกิดปัญหา หรือ สินค้าแพ้นที่หมดกระแส รวมไปถึงการคาดการณ์ความต้องการของตลาดผิด ทำให้สต็อกสินค้ามากเกินไป สิ่งเหล่านี้จะกลายเป็นต้นทุนจมที่ไม่ก่อให้เกิดกำไรได้

3. ต้นทุนจมเกิดจากค่าเสียโอกาส เป็นผลประโยชน์ที่ธุรกิจควรจะได้รับแต่ไม่ได้รับ เพราะเกิดจากการเลือกปฏิบัติ เช่น นำเงินไปลงทุนผลิตสินค้าแทนที่จะนำเงินไปลงทุนในหุ้น ทำให้เสียโอกาสที่จะได้รับผลตอบแทนในหุ้น

พระสงฆ์ไทยในยุคปัจจุบันได้ปรับเปลี่ยนวิธีการทำบุญเพื่อความเหมาะสม สะดวก สบาย รวดเร็ว ตอบสนองความต้องการ (Need) ของชาวพุทธเมืองไทย ไม่ว่าจะเป็นถึงสังฆทานสำเร็จรูป ผ้าจีวร ผ้าอาบน้ำฝน เครื่องเวชภัณฑ์ และอาหารสำเร็จรูป รูปแบบต่าง ๆ ซึ่งสิ่งของเหล่านี้เป็นรสนิยมและการบริโภคสมัยใหม่ เน้นความสะดวก สบาย เก็บสะสมกักตุนได้นาน โดยคิดว่าน่าจะเหมาะสมกับพระสงฆ์ยุคใหม่ ทำให้เกิดพฤติกรรมทำตามเลียนแบบและทำสืบต่อกันมาเป็นธรรมเนียมปฏิบัติ แต่แท้จริงแล้วสิ่งของเหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งของต้องห้ามตามพระธรรมวินัย ซึ่งเหล่าพระสงฆ์ไทยก็รู้ดีอยู่แก่ใจ หากแต่ไม่กล้าปรึกษาว่าผิดเถียง เพราะนั่นคือ ลากสัการะที่พลอยได้จากการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของสังคมในพระไตรปิฎกได้อธิบายเกี่ยวกับ “กาลิก” คือ ของที่พระสงฆ์เก็บไว้ฉันได้ตามเวลาที่กำหนดให้ เนื่องด้วยกาล ขึ้นกับกาลของอันจะกสิณกินให้ล่วงล่าคอบเข้าไปซึ่งพระวินัยบัญญัติให้ภิกษุรับเก็บไว้และฉันได้ภายในเวลาที่กำหนด จำแนกเป็น 4 อย่าง ได้แก่ (พระไตรปิฎกภาษาไทย 5/304/139-140)

1. ยามกาลิก ของที่พระสงฆ์รับประเคนไว้แล้วเก็บไว้ฉันได้เพียง 1 วัน กับ 1 คิน คือ ก่อนเช้าของวันใหม่ ได้แก่ น้ำอัฐบาน หรือ ปานะ ทั้งหลาย

2. ยาวกาลิก ของที่พระสงฆ์เก็บไว้ฉันได้ชั่วคราว ตั้งแต่เช้าถึงเที่ยงวัน ได้แก่ ข้าวปลาอาหาร

3. สัตตาหกาลิก ของรับประเคนที่เก็บไว้ฉันได้ชั่วคราว เพียง 7 วัน ได้แก่ เกสซ์ทั้ง 5 คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำมัน และน้ำอ้อย

4. ยาวชีวิต ของที่พระสงฆ์รับประเคนไว้แล้ว เก็บไว้ฉันได้ตลอด ไม่จำกัดกาล เช่น ยาสมุนไพโร และยารักษาโรค คำสอนเกี่ยวกับการเก็บกาลิก 4 อย่าง ที่พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้เป็นสิ่งที่ยืนยันได้ว่าพระสงฆ์ไม่ควรเก็บกักตุนอาหารหรือสิ่งของใด ๆ ยกเว้นสิ่งของที่สำคัญต่อสุขภาพและรักษาโรค นั่นคือ “ยารักษาโรค” ส่วนอาหารและเครื่องใช้อื่นๆ มีกำหนดระยะเวลาในการเก็บรักษา เมื่อย้อนกลับมาดูสภาพความเป็นอยู่ของพระสงฆ์ไทยในปัจจุบัน ด้วยสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป พฤติกรรมและระสนิยมของผู้คนเปลี่ยนแปลงไป ทำให้พระสงฆ์ไทยต้องปรับตัวและยอมรับธรรมเนียมที่สังคมยึดเยียดให้ โดยรู้ทั้งรู้ว่าผิดพระวินัยแต่ก็ใช้วิธีการหลบตาข้างหนึ่งและปลงอาบัติ ปรับอาบัติเล็กๆ น้อยๆ ก็ลื่นไป จนกลายเป็นธรรมเนียมปฏิบัติสืบต่อกันมาจนยากที่จะแก้ไข การถวายถึงสังฆทานสำเร็จรูป ชุดสังฆทานชุดบุญ และผ้าไตรจีวร เป็นความเชื่อที่ปลูกฝังรากลึกสำหรับคนไทยพุทธที่มีจิตมุ่งการทำบุญ หรือที่เราได้ยินบ่อย ๆ ติตหู คือ “ผู้ใฝ่บุญ หรือ ผู้ใฝ่ในเส้นทางธรรม” หรืออาจจะเรียกอย่างอื่นอีกมากมายแล้วแต่ผู้ที่มีหัวการค้าเชิงพาณิชย์จะคิดค้นคำสวยหรูเพื่อนำมาจูงใจสำหรับผู้ที่ต้องการมุ่งในทางบุญ ดังนั้น การเกิดแคมเปญดีลิวรี่บุญจึงเกิดขึ้นมากมาย เช่น จักรูปแบบการไหว้พระทำบุญ 9 วัด ถวายสังฆทานเพื่อเป็นสิริมงคล ทำการงานสิ่งใดก็ประสบความสำเร็จราบรื่น ถวายผ้าไตรเพื่อช่วยให้พระสงฆ์ใช้ชีวิตได้อย่างสุขสบายและคลายความอันตรายต่าง ๆ จากเหลือบ รื่น ยุง ไร ได้ ซึ่งผู้ถวายจะได้บุญกุศลอย่างเต็มที่ เกิดในภพหน้าจะมีหน้าตา รูปร่างสวยงาม และมีผิวพรรณผุดผ่องแจ่มใส ขจัดพ้นจากความยากลำบากและความยากจนเชื่องใจ เป็นต้น

จากความเชื่อของชาวพุทธที่ต้องการบุญจึงทำให้เกิดธรรมเนียมปฏิบัติ คือ การถวายถึงสังฆทานสำเร็จรูปและผ้าไตรจีวร โดยเชื่อจากพ่อค้าพุทธพาณิชย์หัวใสที่มาในรูปพระสงฆ์และฆราวาสที่อ้างว่าจะได้บุญมหาศาล อ้างว่าเป็นบุญใหญ่ ถือว่าเป็นบุญมากที่ได้มีโอกาสเช่นนี้ ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับว่าพ่อค้าพุทธพาณิชย์กลุ่มนี้จะหลอกล่อเอาเงินจากกระเป๋าผู้ต้องการบุญด้วยวิธีการใดก็เท่านั้นเอง ขณะเดียวกันถึงสังฆทานและผ้าไตรจีวรที่ถวายพระสงฆ์มานั้น ก็ถูกนำกลับไปวนขายหมุนเวียนซ้ำ ๆ จนเก่า สิ้นค้าในถึงหมดอายุไม่สามารถนำไปบริจาคให้ผู้อื่นไปใช้ประโยชน์ได้ ผ้าจีวรไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์อะไรได้เลยนอกจากให้พระสงฆ์สวมใส่ ซึ่งกว่าชุดไตรจีวรจะขาดหมดสภาพการใช้งานได้ก็มีระยะเวลา 3-5 ปี โดยปกติแล้วพระสงฆ์จะถือครองจีวรไม่เกิน 2-3 ชุด เพราะเป็นอาภรณ์ไม่สิ้นเปลือง ฉะนั้น ถึงสังฆทานจึงถูกนำไปเก็บไว้ในห้องเก็บของ รอวันนำไปทำลาย ส่วนผ้าไตรจีวรก็ใช้วิธีการขายต่อให้พ่อค้าผ้าในราคาถูก หรือนำไปบวชฌเณรนาคไฟ ซึ่งก็ใช้บวชแค่ครั้งเดียวก็ทิ้ง หากเราพิจารณาดูการใช้จีวรของพระสงฆ์ในยุคปัจจุบันจะเห็นได้ว่าเป็นการใช้สิ่งของเพื่อบูณง่่มไม่คุ้มค่างกับเงินที่ญาติโยมได้ซื้อจีวรถวาย ในเชิงเศรษฐศาสตร์มองว่าทั้งการใช้ถึงสังฆทานและการใช้จีวรที่นักแสวงบุญหรือผู้ใฝ่บุญได้ถวายแก่พระสงฆ์ไปนั้นไม่เกิดการคุ้มค่า สิ่งของเหล่านี้ไม่สามารถนำไปทำประโยชน์ต่อสังคมหรือผู้คนรอบข้างได้เลย กลับกลายเป็นต้นทุนจม (Sunk Cost) ที่พุทธศาสนิกชนช่วยกันถ่มลงไปเรื่อย ๆ จนในที่สุดกลายเป็นขยะบุญที่ชาวใฝ่บุญทั้งหลายมองไม่เห็นนั่นเอง ในสมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้าได้ทรงอนุญาตให้ภิกษุถือครองผ้าไตรจีวร คือ ผ้า 3 ผืน ได้แก่ (1) อันตราวาสก ผ้านุ่ง (สบง) (2) อุตตราสงค์ ผ่าห่ม (จีวร) (3) สังฆาฏิ ผ่าทาบ โดยใช้วิธีการพันผ้าและกล่าวคำอธิษฐานหากมีมากกว่าหนึ่งไตรให้ทำการวิกปัจีวร คือ ทำให้เป็นของสองเจ้าของ ให้ภิกษุรูปอื่นร่วมเป็นเจ้าของ หรือ ทำการถอนคำอธิษฐานผ้า เรียกว่า “ปัจจุทธะระณัง” และทำการสละผ้าเพื่อให้ภิกษุรูปอื่นได้นำผ้าจีวรนั้นไปใช้ประโยชน์เพื่อการบุง่่มต่อไปได้

ภาพที่ 3 จีวรเก่าที่กลายเป็นขยะบุญ

พระพุทธเจ้าทรงเป็นผู้ที่ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดตามคำนิยามทางเศรษฐศาสตร์ โดยพระองค์ทรงอนุญาตให้ภิกษุใช้ผ้าถุงตามที่จะหามาได้ หรือเก็บเอาผ้าที่เขาทิ้งไว้ตามที่ต่าง ๆ บาง มีคนเขามาถวายบ้าง และบางทีก็เป็นผ้าห่อศพบ้าง (พระไตรปิฎกภาษาไทย 5/341/20-202) ซึ่งเรียกว่า “ผ้าบังสุกุล หรือ ผ้าคลุกฝุ่น” นั่นเอง ต่อมาพระอานนท์ได้ออกแบบจีวรให้เหมือนกับคันทนาของชาวมคธ ดังปรากฏข้อความที่พระพุทธเจ้าตรัสถามพระอานนท์ว่า “อานนท์ เธอเห็นนาของชาวมคธ ซึ่งเขาพูนดินขึ้นเป็นคันทนาสี่เหลี่ยม พูนคันทนายาวทั้งด้านยาวและด้านกว้าง พูนคันทนาคันในระหว่าง ๆ ด้วยคันทนาลิ้น ๆ พูนคันทนาเชื่อมกันทาง 4 แพร่งตามที่ซึ่งคันทนากับคันทนาผ่านตัดกันไปหรือไม่? ...เธอสามารถแต่งจีวรของภิกษุทั้งหลายให้มีรูปร่างนั้นได้หรือไม่?” ซึ่งพระอานนท์ตอบว่า “สามารถ พระพุทธเจ้าข้า” (พระไตรปิฎกภาษาไทย 5/345/213-214) จนถึงยุคปัจจุบันพระสงฆ์สายเถรวาทยังใช้รูปแบบจีวรที่พระอานนท์ ออกแบบไว้ ไม่ได้แก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงรูปแบบอะไรเลย การสะท้อนให้เห็นว่าพระพุทธเจ้าทรงเป็นผู้ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ จำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด ไม่เกิดเป็นต้นทุนจม (Sunk Cost) จากการใช้ผ้าจีวร นั่นก็คือ การใช้จีวรให้เกิดความคุ้มค่า มากที่สุด ดังมีปรากฏในเรื่องพระเจ้าอุเทนถวายจีวร (พระไตรปิฎกภาษาไทย 7/445/387-389)

สมัยนั้น พระเจ้าอุเทนกับพระมเหสีประทับอยู่ในราชอุทยานพร้อมข้าราชการบริพาร พระมเหสีของพระเจ้าอุเทนได้ สดับว่า “พระคุณเจ้าพระอานนท์ผู้เป็นพระอาจารย์ของพวกเรา นั่งอยู่ที่โคนไม้แห่งหนึ่งใกล้ราชอุทยาน”

ลำดับนั้น พระมเหสีได้กราบทูลพระเจ้าอุเทน ดังนี้ว่า “ขอเดชะ ทราบว่า พระคุณเจ้าพระอานนท์ผู้เป็นอาจารย์ ของหม่อมฉัน นั่งอยู่ที่โคนไม้แห่งหนึ่งใกล้ราชอุทยาน ขอเดชะ หม่อมฉันปรารถนาจะเยี่ยมพระคุณเจ้าพระอานนท์”

พระเจ้าอุเทนตรัสว่า “ถ้าอย่างนั้น เธอไปเยี่ยมท่านพระอานนท์เถิด”

ต่อมา พระมเหสีของพระเจ้าอุเทนเข้าไปหาท่านพระอานนท์ถึงที่อยู่ ครั้นแล้วอภิวาท นั่ง ณ ที่สมควร ท่านพระ อานนท์ชี้แจงพระมเหสีให้เห็นชัด ชวนให้อยากรับไปปฏิบัติ เร้าใจให้อาจหาญแกลักล้า ปลอดภัยโลมใจให้สดชื่นร่าเริง ด้วยธรรมีกถา

ลำดับนั้น พระมเหสีของพระเจ้าอุเทนผู้ซึ่งท่านพระอานนท์ชี้แจงให้เห็นชัด ชวนให้อยากรับไปปฏิบัติ เร้าใจให้อาจหาญแกลักล้า ปลอดภัยโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมีกถาแล้ว ได้ถวายผ้าห่ม 500 ผืน ขึ้นชมอนุโมทนาภาสิตของท่านพระอานนท์ลุกจากอาสนะ อภิวาทแล้วทำประทักษิณกลับไป เข้าไปเฝ้าพระเจ้าอุเทน ณ ที่ประทับ พระเจ้าอุเทนทอด พระเนตรเห็นพระนางเสด็จมาแต่ไกล ครั้นแล้วได้ตรัสถามพระมเหสีดังนี้ว่า “เธอเยี่ยมพระคุณเจ้าพระอานนท์แล้วหรือ”

พระนาง กราบทูลว่า “ขอเดชะ เยี่ยมแล้ว”

พระเจ้าอุเทน ตรัสถามว่า “เธอถวายอะไรแก่สมณะอานนท์บ้าง”

พระนาง กราบทูลว่า “ขอเดชะ พวกหม่อมฉันถวายผ้าห่ม 500 ผืนแก่พระคุณเจ้าพระอานนท์”

พระเจ้าอุเทน ทรงดำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า “โฉนสมณะอานนท์จึงรับผ้ามากมายอย่างนั้นเล่า สมณะ อานนท์จะทำการค้าขายผ้าหรือตั้งร้านค้ากระมัง”

ต่อมา พระเจ้าอุเทนเสด็จไปหาท่านพระอานนท์ถึงที่พัก ครั้นแล้วทรงปราศรัยกับท่านพระอานนท์ ครั้นทรง ปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้วประทับนั่ง ณ ที่สมควรตรัสถามท่านพระอานนท์ดังนี้ว่า “ท่าน อานนท์ มเหสีของข้าพเจ้ามาแล้วหรือ”

ท่านพระอานนท์ ถวายพระพรว่า “พระมเหสีของพระองค์มาแล้ว มหาบพิตร”
 พระเจ้าอุเทน ตรัสถามว่า “พระนางได้ถวายอะไรแก่ท่านอานนท์บ้าง”
 ท่านพระอานนท์ ถวายพระพรว่า “มหาบพิตร พระนางถวายผ้าห่มอาตมา 500 ผืน”
 พระเจ้าอุเทน ตรัสถามว่า “ท่านอานนท์ ผ้ามากมายอย่างนั้น ท่านจะเอาไปทำอะไร”
 ท่านพระอานนท์ ถวายพระพรว่า “มหาบพิตร อาตมาจะแจกภิกษุทั้งหลายผู้มีจีวรเก่า”
 พระเจ้าอุเทน ตรัสถามว่า “ท่านอานนท์ ท่านจะเอาจีวรเก่าที่มีอยู่เดิมไปทำอะไร”
 ท่านพระอานนท์ ถวายพระพรว่า “มหาบพิตร อาตมาจะทำจีวรเก่าที่มีอยู่เดิมนั้นให้เป็นผ้าเพดาน”
 พระเจ้าอุเทน ตรัสถามว่า “ท่านอานนท์ ท่านจะเอาผ้าเพดานเก่าไปทำอะไร”
 ท่านพระอานนท์ ถวายพระพรว่า “มหาบพิตร อาตมาจะทำผ้าเพดานเก่านั้นให้เป็นปลอกฟูก”
 พระเจ้าอุเทน ตรัสถามว่า “ท่านอานนท์ ท่านจะเอาผ้าปลอกฟูกเก่าไปทำอะไร”
 ท่านพระอานนท์ ถวายพระพรว่า “มหาบพิตร อาตมาจะทำผ้าปลอกฟูกเก่านั้นให้เป็นผ้าปูพื้น”
 พระเจ้าอุเทน ตรัสถามว่า “ท่านอานนท์ ท่านจะเอาผ้าปูพื้นเก่าไปทำอะไร”
 ท่านพระอานนท์ ถวายพระพรว่า “มหาบพิตร อาตมาจะทำผ้าปูพื้นเก่าให้เป็นผ้าเช็ดเท้า”
 พระเจ้าอุเทน ตรัสถามว่า “ท่านอานนท์ ท่านจะเอาผ้าเช็ดเท้าเก่าไปทำอะไร”
 ท่านพระอานนท์ ถวายพระพรว่า “มหาบพิตร อาตมาจะเอาผ้าเช็ดเท้าเก่าไปเช็ดธูลี”
 พระเจ้าอุเทน ตรัสถามว่า “ท่านอานนท์ ท่านจะเอาผ้าเช็ดธูลีเก่าไปทำอะไร”
 ท่านพระอานนท์ ถวายพระพรว่า “มหาบพิตร อาตมาจะโขลกผ้าเหล่านั้นชยากับโคลนแล้วฉาบทาฝา”
 ลำดับนั้น พระเจ้าอุเทนทรงดำริว่า “พระสมณะเชื้อสายศากยบุตรทั้งหมดนี้นำผ้าไปใช้คุ้มค่า ไม่ใช่เก็บเข้าคลัง”

จึงได้ถวายผ้าอีกจำนวน 500 ผืน แก่ท่านพระอานนท์

อนึ่ง เวลานั้น บริหาร คือ จีวร 1,000 ผืน เกิดขึ้นแก่ท่านพระอานนท์เป็นครั้งแรก

จากเรื่องราวของพระเจ้าอุเทนถวายจีวรแก่พระสงฆ์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกนั้น แสดงให้เห็นว่าในสมัยพุทธกาล พระพุทธองค์ทรงเน้นให้สมณศากยบุตรใช้สิ่งของหรือบริวารให้เกิดประโยชน์สูงสุด ไม่บริโภคเพื่อสรวนงาม ไม่บริโภคเพื่อความสนุก ไม่บริโภคเพื่อผลิตเพลินสนุกสนาน ไม่บริโภคเพื่อเกิดกำลังพลังทางกาย แต่ให้เป็นไปเพื่อปกปิดร่างกายไม่ให้เกิดความอายและสามารถนำไปใช้ประโยชน์อย่างอื่นได้ด้วย การใช้ประโยชน์จากจีวรของสมณศากยบุตรสมัยพุทธกาลจึงสะท้อนให้เห็นการถนอม การรักษาค่าของสิ่งของ การแปรรูปผลิตภัณฑ์ให้เกิดมูลค่าเพิ่มเมื่อผลิตภัณฑ์นั้นด้อยค่าลง ดังนั้น ผ้าจีวรในสมัยพุทธกาลจึงเป็นของที่มีมูลค่า ใช้แล้วคุ้มค่า เกิดประโยชน์สูงสุด และไม่เกิดของเสียหรือของเหลือ

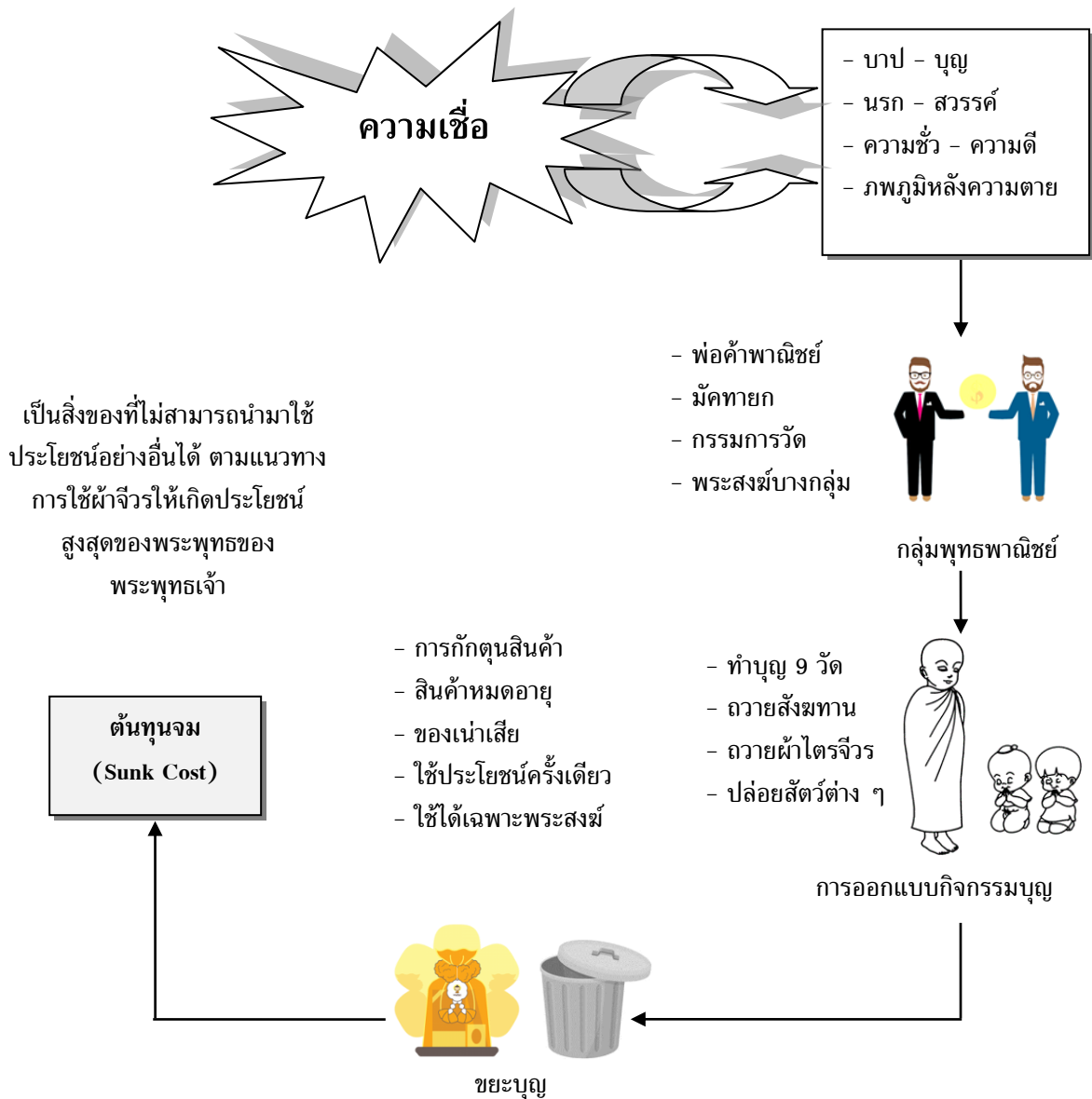

ภาพที่ 4 รูปแบบผลิตภัณฑ์สังฆทานสำเร็จรูป

การนำผ้าเก่าเหลือใช้ ผ้าห่อศพที่ผู้คนไม่ใช้แล้วมาใช้เป็นจีวรนุ่งห่มสำหรับภิกษุศากยะ ถือว่าเป็นการนำของเหลือ หรือของที่เป็นขยะนำมาสร้างมูลค่าเพิ่ม (Value Added) เป็นของสูงสำหรับพุทธศาสนิกชนที่ควรเคารพและบูชา เมื่อใช้จนเก่าหรือขาดวันไม่สามารนุ่งห่มได้แล้วก็สามารถนำไปใช้ประโยชน์อย่างอื่น เป็นการไม่ทำให้สิ่งของนั้นเกิด

ต้นทุนค่าเสียโอกาส (Opportunity Cost) จีวรในสมัยพุทธกาลจึงถือได้ว่าเป็นของที่ไม่เข้าข่ายเป็นต้นทุนจม (Sunk Cost) สามารถนำไปต่อยอดทำประโยชน์อย่างอื่นได้มากมาย ไม่มีความเสี่ยงต่อการลงทุน (การเดินทางไปบิณฑุกุลผ้าห่อศพในป่าช้า) ไม่มีความผิดพลาดระหว่างดำเนินการ (สระจีวรผืนนั้นให้ภิกษุรูปอื่นได้) ไม่เสียโอกาสที่จะได้รับสิ่งตอบแทนจากการใช้จีวรนั้น (การนำไปใช้ประโยชน์อย่างอื่น เช่น ผ้าปูนอน ผ้าปูพื้น ผ้าเช็ดเท้า และผสมดินเหนียวฉาบฝาบ้าน) การถวายจีวรและถึงสังฆทานในยุคปัจจุบันที่ชาวพุทธมีความเชื่อเรื่องบุญ ถวายแต่พระสงฆ์แล้วจะได้ขึ้นสวรรค์ ได้ไปในภพภูมิที่ดีเมื่อลาจากโลกนี้ไปแล้ว จึงเกิดธรรมเนียมปฏิบัติ จีวรและถึงสังฆทานเป็นสิ่งของที่ใช้แล้วไม่หมดไป สามารถนำมาใช้ซ้ำอีก ผ้าเก่าสีตกก็นำไปย้อม มีรอยขาดก็ทำการปะชุน นำกลับมาใช้ได้เหมือนเดิม ดังนั้น จีวรและถึงสังฆทานที่ชาวพุทธเข้าใจและเชื่อกันว่าเมื่อถวายแล้วจะได้ “บุญ” กลับกลายเป็นการสร้างภาระให้พระสงฆ์กักตุนสินค้า ผิดพระวินัยตามบัญญัติการครองผ้าไตร เป็นผลิตภัณฑ์ที่ไม่สร้างมูลค่าเพิ่ม ยิ่งนับวันจะเสื่อมราคาลงเรื่อยๆ จนหมดอายุนอนกองอยู่ในห้องเก็บของท้ายวัด เป็นต้นทุนจมที่ผิดพลาดจากความเชื่อมาตั้งแต่เริ่มแรก และจะเป็นต้นทุนจมในสังคมชาวพุทธอีกต่อไปหากยังมีความเชื่อและธรรมเนียมปฏิบัติแบบนี้ต่อไป

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 5 องค์ความรู้ใหม่

สรุป

ความศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างแรงกล้า หรือจะเรียกอีกอย่างว่า “ศรัทธาจริต” เป็นสภาวะจิตที่มีปรัชญาหรือหลักการของตัวเองและพยายามผลักดันให้ตัวเองและผู้อื่นบรรลุถึงจุดหมายนั้น ชาวพุทธแบบไทยได้ตกอยู่ในภวังค์ความเชื่อสุดเต็มภาพมาแห่งบุญที่พ่อค้าพุทธพาณิชย์หัวใสจัดแคมเปญบุญ จัดฉากเส้นทางสายบุญ เสรีฟความสะดวก เสรีบุญให้ทุกที่ทุกเวลาเมื่อเหล่าสายบุญต้องการบุญ การมีศรัทธาจริตโดยที่ไม่ประกอบด้วยปัญญาเพื่อตริตรองพิจารณาจนรอบครอบ รู้รอบทุกกระบวนการตั้งแต่ต้นน้ำจนปลายน้ำ ชาวพุทธแบบบ้านเราก็จะถูกชักชวน หว่านล้อมด้วยมธุรสวาจา ของมัคทายก โฆษกงานวัด หรือพระสงฆ์นักเทศน์ และในที่สุดก็จะทนความอดทนอันเสียมธุรสวาจาไม่ไหว สายบุญเหล่านั้นก็จะควักกระเป๋าทำบุญด้วยรูปแบบบุญต่าง ๆ ตามสถานที่นั้น ๆ กำหนด เข้าคติไทยที่ว่า “เสียเงินไม่ว่า อย่าเสียหน้าเป็นพอ” ซึ่งนั่นก็คือการทำบุญเอาหน้า ไม่ยอมเสียหน้า ไม่ยอมอายหน้า การทำบุญคือการเก็บความมั่งคั่งของผู้ทำบุญ และในที่สุดภายในวัดก็มีสิ่งของ อุปกรณ์เครื่องใช้ พระพุทธรูปขนาดเล็ก กล่องยาสามัญประจำบ้าน ข้าวสารอาหารสำเร็จรูป เช่น ปลากระป๋อง บะหมี่สำเร็จรูป นมกล่อง รวมไปถึงสิ่งที่เรากำลังกล่าวถึง คือ “ถังสังฆทานและผ้าจีวร” ที่มีอยู่เกลื่อนกลาดเต็มวัด วางไว้ไม่เป็นที่เป็นทาง ใช้แล้วไม่ทิ้งก็ทิ้งเป็นขยะที่ไม่สามารถนำไปรีไซเคิลได้เลย จะนำไปบริจาคให้คนอื่นหรือญาติโยมที่ทุกข์ยากก็ไม่สามารถนำไปบริจาคได้ เพราะสังฆทานคือทานที่ไม่เจาะจงบุคคล สิ่งของเหล่านั้นจึงตกอยู่ในครอบครองของพระแต่ละรูป โดยเฉพาะพระหลวงตาที่มีความตระหนี่ถี่เหนียวของเครื่องใช้ซึ่งเป็นปกติของผู้สูงอายุโดยทั่วไปอยู่แล้วที่มีอารมณ์ความตระหนี่ในใจ ไม่ว่าจะเป็ถังสังฆทานหรือผ้าจีวรที่ญาติโยมได้ถวายให้พระสงฆ์ไปแล้ว ที่สุดแล้วสิ่งที่เกิดขึ้นและมีโอกาสเป็นไปได้สูงก็คือกลายเป็นต้นทุนจม เป็นขยะบุญที่ทิ้งไว้ในห้องเก็บของที่รกด้วยหยากไย่ท้ายวัด รอวันเก็บทิ้งถังขยะ ถ่ายเทสินค้าเก่าหมดอายุ และเก็บสินค้าใหม่เพื่อให้เก่าและทิ้งขยะวนเวียนแบบนี้เรื่อยไป สืบทอดกลายเป็นธรรมเนียมปฏิบัติจากรุ่นสู่รุ่นเรื่อยไป

เอกสารอ้างอิง

- ชินวรินทร์ ลีนะบรรจง. (2554). *เศรษฐศาสตร์ติดดิน*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชูศรี ทิศาทภาค. (2559). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับศาสนพิธี*. สืบค้นวันที่ 7 ตุลาคม 2565. จาก <http://110.164.59.3/e-learning/chusri2/chapter3.html>.
- ธวัช ปุณโณทก. (2528). *ความเชื่อพื้นบ้านอันสัมพันธ์กับวิถีชีวิตในสังคมอีสาน* ใน *วัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติ ความเชื่อ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุษกร ประวะโซ. (2550). *วัฒนธรรมองค์กรขององค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดอุดรธานีในการส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่น*. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2546). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.
- มูลนิธิยุวพัฒน์. (2562). *สุขที่ได้ให้*. สืบค้นวันที่ 7 ตุลาคม 2565. จาก <https://www.yuvabadhanafoundation.org/th>.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2538). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- รุ่งฤดี บุษย์ชญาณนท์ และ สุชาติ บุษย์ชญาณนท์. (2561). การสร้างแรงจูงใจในการทำบุญโดยผ่านระบบสารสนเทศสมัยใหม่. *วารสารมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย*, 9(1), 62-63.
- สุพัตรา สุภาพ. (2522). *สังคมวิทยา*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- สุรพงษ์ ลือทองจักร. (2552). *หลักมานุษยวิทยาและหลักสังคมวิทยา*. อุดรธานี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.

